

Öğretmen Yetiştiren Yüksekokulların Yükseköğretimdeki Yeri Ve Bu Okullarda Görevli Öğretmenlerin Üniversiteye Geçme ve Yetiştirme Sorunları

Ali UÇAN(*)

Muzaffer ADIGÜZEL(**)

Ali Yaşar BAKIŞ(***)

S. miha AYDIN(****)

ve

Doç. Dr. Saim KAPTAN(*****)

Bu yazıda «Öğretmen Yetiştirme Üzerine Bir Araştırma» (1) adlı çalışmanın bir özeti verilmektedir.

Söz konusu çalışma, Hacettepe Üniversitesi Mezuniyet Sonrası Eğitimi Fakültesi Eğitim Bölümü Doktora Programı derslerinden «EĞT 777 Araştırma Teknikleri II» nin gereklerinden biri olarak yapılan bir araştırmanın ürünüdür. Araştırma 1979 yılının nisan-mayıs aylarında planlanmış, eylül-aralık aylarında uygulanmış ve Şubat 1980'de sonuçlandırılmıştır. Araştırma raporunun yazılıp çoğaltılması işlemleri ise Haziran 1980'de tamamlanmıştır. Çoğaltma işlemi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi Eğitim Bölümü'ne Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi'nin işbirliği sonucunda gerçekleştirilmiştir.

Giriş

Öğretmen yetiştiren yüksekokulların yükseköğretimdeki yeri ve bu okullarda çalışan öğretmenlerin durumları toplumun çeşitli kesimlerinde, —o arada özellikle eğitim çevrelerinde—, son yıllarda giderek yoğunlaşan tartışmalara neden olmaktadır. İlgili kuruluşlarda bu konuda çeşitli çalışmalar yapılmakta, öneriler ve yasa tasarıları geliştirilmektedir. Söz konusu yüksekokulların akademiler yada üniversiteler kapsamına alınmasıyla, temel sorunlarından önemli bir bölümüne çözüm getirilebileceği kanısının, toplumun çeşitli kesimlerinde ve özellikle ilgili eğitim çevrelerinde yaygınlaşmaya başladığı gözlenmektedir.

(*)Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Bölümü Öğretmeni.

(**)MEB İlköğretim Genel Müdürlüğü Uzmanı.

(***)Ankara/Bahçelievler Deneme Lisesi Müdür Başyardımcısı

(****)Kız Teknik Yükseköğretmen Okulu Öğretmeni.

(*****Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bölümü Öğretim Üyesi.

(1)Ali Uçan, Muzaffer Adıgüzel ve öbürleri, «Öğretmen Yetiştirme Üzerine Bir Araştırma», Ankara : HÜ Eğitim Bölümü, 1980.

Bu araştırma, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı öğretmen yetiştiren yüksekokulların yükseköğretim içindeki yerinin (konumunun) ve üniversiteler kapsamına alınmaları durumunda bu okullarda görevli öğretmenlerin üniversiteye geçme ve yetişme sorunlarının belirlenmesi; bu sorunların çözümüne yönelik öneriler oluşturulması; böylece, öğretmen yetiştirmeye ilgili olarak yapılacak yeniden düzenleme çalışmalarının yönlendirilmesine katkıda bulunulması amacıyla yapılmıştır.

Problem Cümlesi

Araştırmanın yukarıda belirtilen amaç doğrultusunda belirlenen ana problemi şöyle ifade edilmiştir :

Milli Eğitim Bakanlığı'na (MEB'e) bağlı öğretmen yetiştiren yüksekokulların yükseköğretimdeki konumuna ilişkin öğretmen, eğitimbilimci ve MEB üst düzey görevlisi görüşleri ile üniversiteler kapsamına alınmaları durumunda bu okullarda görevli öğretmenlerin üniversiteye geçme ve geçtikten sonra yetişme sorunları nelerdir?

Ancak, kimi zorunlu nedenlerle, iki yıllık eğitim enstitüleri ile amacı salt öğretmen yetiştirmek olmayan yüksek islâm enstitüleri bu araştırmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

Alt Problemler

Ana sorunun yanıtlanabilmesi için aşağıdaki soruların yanıtlanması gerekmiştir.

1. Temel özellikler yönünden, öğretmen yetiştiren MEB'e bağlı dört yıllık yüksekokullardaki öğretmen durumu nedir?

2. Bu öğretmenler, herhangi bir yetişme programından geçmezsiniz, öğretim görevlerini üniversitede sürdürebilme açısından kendilerini nasıl görmektedirler (değerlendirmektedirler)?

3. Çalışmakta oldukları kurumların üniversiteler kapsamına alınmaları durumunda, öğretmenlerin üniversiteye geçme ve geçtikten sonra yetişme konularındaki eğilimleri nedir? Eğilimler yönünden okullar arasında farklılık var mıdır?

4. Öğretmenlerin belli temel özellikleri arasında anlamlı ilişkiler var mıdır?

5. Öğretmenlerin belli temel özellikleri ile üniversiteye geçtikten sonra yetişme eğilimi arasında anlamlı ilişki var mıdır?

6. Öğretmenlerin bell. görüşleri veya eğilimleri arasında anlamlı ilişkiler var mıdır?

7. Öğretmen, eğitimbilimci ve MEB üst düzey görevlilerinin, öğretmen yetistiren yüksekokulların yükseköğretim içindeki yerine (konumuna) ve bu okullarda çalışan öğretmenlerin üniversiteye geçişlerine ilişkin görüşleri nedir? Görüşler yönünden öğretmen, eğitimbilimci ve MEB üst düzey görevlileri arasında anlamlı farklılıklar var mıdır?

8. Öğretmen, eğitimbilimci ve MEB üst düzey görevlilerine göre, öğretmenlerin üniversiteye geçirilmeleri durumunda ne gibi sorunlar ortaya çıkabilir?

Yöntem

Bu araştırmaya betimsel yöntemle yapılmıştır. Evren olarak, 1979 yılında MEB'e bağlı öğretmen yetistiren dört yıllık yüksekokullarda kadrolu olarak çalışan öğretmenler ile üniversitelerdeki eğitimbilimciler ve MEB üst düzey görevlileri alınmıştır. Evren küme ve tabakalama yöntemleriyle örneklenmiş; böylece örneklendi Gazi Eğitim Enstitüsü (GEE), Kız Teknik Yükseköğretmen Okulu (KTYÖO), Ankara Teknik Yükseköğretmen Okulu (ATYÖO), Ticaret ve Turizm Yükseköğretmen Okulu (TTYÖO) ve Endüstriyel Sanatlar Yükseköğretmen Okulu (ESYÖO) öğretmenleri, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi ve Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bölümü öğretim üye ve görevlileri ile Milli Eğitim Bakanlığı Merkez Örgütünde çalışan üst düzey görevlilerinden oluşmuştur.

Veriler anket, görüşme ve belgesel tarama yollarıyla toplanmış; verilerin elde edilmesinde temel araç olarak, beş boyutta 19 sorudan oluşan anket kullanılmıştır.

Verilerin çözümlenmesinde dağılım çizelgeleri düzenlenmiş; frekans, yüzde, oran ve tepedeğer (mcd) kullanılmış; yüzdeler ve oranlarla karşılaştırmalar yapılmıştır. Değişkenler arası ilişkilerin ve gruplar arası farklılıkların belirlenmesinde ve bunların anlamlılık düzeylerinin saptanmasında kaykare çözümlenmesine gidilmiş; ilişkilerin istatistiksel ölçüsü olarak Pearson İlişki Katsayısı (C) kullanılmıştır.

Bulgular

Anket, görüşme ve belgesel tarama yollarıyla toplanmış olan verilerin çözümlenmesi sonucunda elde edilen bulgular şöylece özetlenebilir :

Anketi yapan öğretmenlerin yaklaşık yarısı (yüzde 49,2'si) Gazi Eğitim Enstitüsünde çalışmakta olup yüzde 40'ı kadın, yüzde 60'ı erkektir. Öğretmenlerin; yaklaşık yüzde 70'i 40 ve daha küçük yaşta olup yüzde 31,4'ü birinci ve ikinci dereceli kadrolarda çalışmakta, yüzde 43,9'u kurumlarına bakanlık tercihiyle atanarlardan oluşmakta, yüzde 36,2'sinin yükseköğretimdeki toplam hizmet süresi bir ile beş yıl arasında değişmekte, yüzde 71,3'ü salt öğretim görevi yapmakta, yüzde 75,5' en az dört yıllık yükseköğrenim görmüş olanlardan oluşmakta, yüzde 80,3'ü en az bir yabancı dil bilmekte ve yüzde 26,4'ü bir üst öğrenime (lisans tamamlamaya, bilim uzmanlığına ya da doktora) devam etmektedir.

Bir üst öğrenime devam etmekte oluş yüzdesi bayan öğretmenlerde 26, erkeklerde 26,6, 30 ve daha küçük yaştakilerde 51,2, 46 ve daha büyük yaştakilerde 7,1, asistanlarda 75, öğretim görevlilerinde 22, bilim eğitimi alanındakilerde 23, sanat eğitimi alanındakilerde 31,7 ve teknik eğitim alanındakilerde 31,2'dir.

Öğretim görevlerini üniversitede sürdürebilme açısından öğretmenlerin yaklaşık yüzde 77'si kendilerini yeterli veya oldukça yeterli görmektedir. Bu yüzden, yükseköğretimdeki toplam hizmet süresi 16-25 yıl olanlarda 90'a ulaşırken, bir yıldan az olanlarda 29'a kadar düşmektedir.

Çalışmakta oldukları kurumların üniversiteler kapsamına alınması durumunda öğretmenlerin yaklaşık yüzde 93'ü üniversiteye geçme, yüzde 82'si geçtikten sonra yetişme eğilimindedir. Yetişme eğiliminde olanların yüzdesi CEE'de 92 (en yüksek), TTYÖO'da 56 (en düşük)dir. Üniversiteye geçtikten sonra yetişme eğiliminde olanların yüzdesi bayan öğretmenlerde 81,7, erkeklerde 82,2; 30 ve daha küçük yaştakilerde 100, 51 ve daha büyük yaştakilerde 20'dir.

Üniversiteye geçtikten sonra yetişme eğilimi ,bir üst öğrenime devam etmekte oluş ile ,001, çalışılan alan ile ,02, yükseköğretim kurumuna atanma sırasınaaki durum ile ,02, kendini yeterli görme ile ,05, üniversiteye geçme eğilimi ile ,001 düzeyinde ilişkili bulunmuştur.

Öğretmenlerin yüzde 99,4'ü, eğitebilimcilerin yüzde 94,6'sı ve MEB üst düzey görevlilerinin yüzde 92'si, MEB'e bağlı öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumları üniversiteler kapsamına alınması gerektiği görüşündedir. Öte yandan, öğretmenlerin yüzde 50,6'sıyla MEB üst düzey görevlilerinin yüzde 56'sı bu okulların eğitim üniversitesi biçiminde örgütlenmesi, eğitebilimcilerin yüzde 43,3'ü ise, yükseköğretim kurumları üniversitelere bağlanması görüşündedir. Söz konusu yük-

sekokulları üniversiteler kapsamına alınmanın biçimine ilişkin grup görüşleri arasındaki farklılığın anlamlılık düzeyi .02'dir.

Okulöncesi, temel eğitim ve ortaöğretim düzeylerindeki okullara öğretmen yetiştiren tüm yüksekokulların üniversiteler kapsamına alınması gerektiği görüşü öğretmenlerin yüzde 30.3'ü, eğitimbilimcilerin yüzde 54.1'i ve MEB üst düzey görevlilerinin yüzde 52'since benimsenmektedir. Hangi düzeye öğretmen yetiştiren yüksekokulların üniversiteler kapsamına alınması gerektiğine ilişkin grup görüşleri arasındaki farklılığın anlamlılık düzeyi .001'dir.

Öğretmenlerin yüzde 42.1'i en az dört yıllık yükseköğrenimli öğretmenlerin, eğitimbilimcilerin yüzde 40.6'sı ve MEB üst düzey görevlilerinin yüzde 40'ı en az mastırlı öğretmenlerin üniversiteye geçişlerine olanak sağlanması gerektiği görüşündedir. Öte yandan, öğretmenlerin tümüne üniversiteye geçme olanağı sağlansın diyenlerin yüzdeleri öğretmenlerde 25.6, MEB üst düzey görevlilerinde 24 ve eğitimbilimcilerde 10.8'dir. Hangi akademik düzeydeki öğretmenlerin üniversiteye geçişlerine olanak sağlanması gerektiğine ilişkin grup görüşleri arasındaki farklılığın anlamlılık düzeyi .001'dir.

Ankette yer alan açık uçlu iki soru, tüm grubun yaklaşık yüzde 73'ünce yanıtlanmıştır. Öğretmenlerin yetiştirilmelerine ilişkin açık uçlu soruyu yanıtlayan öğretmenler daha çok, «yabancı dilde yazılmış bir kaynaktan yararlanabilecek düzeyde bir yabancı dil bilinmemesi»ni, «bazı dillerin, üniversitelerde uygulanmakta olan programlar içinde karşılığının bulunmaması»ni, «uygulamalı dallarda lisansüstü programlar geliştirilmesi»ni ve «öğretim görevi ile yetiştirme programlarını izleme prosesinde denge kurulması»ni; eğitimbilimciler ve MEB üst düzey görevlileri ise «üniversitelerin, olanak ve koşullar yönünden, istekli öğretmenlerin tümünün yetiştirme programlarına alınmasında yetersiz kalabileceği»ni önemli sorunlar olarak belirtmişlerdir.

Vergi ve Öneriler

Bulgulara dayalı olarak erişilebilen yargılar ile oluşturulabilen öneriler, alt başlıklar yönünden şöyle sıralanabilir :

1. MEB'e bağlı öğretmen yetiştiren dört yıllık yüksekokullardan bu araştırmanın kapsamına girenlerde çalışan öğretmenlerin yaklaşık yüzde 70'inin 40 ve daha küçük yaşta olması ve bunların yaklaşık yüzde 94'ünün üniversiteye geçtikten sonra yetiştirme eğiliminde olmaları gözönüne alındığında, üniversitelerin mezuniyet sonrası eği-

tim yükünün cırtabileceği sonucuna varılabilir. Bu nedenle, ilgili üniversiteler, üniversiteye geçişlerine olanak sağlanması durumunda öğretmenlerin yetiştirilmeleri konusunda gereken önlemleri önceden almalıdır.

2. Öğretmenlerin yüzde 31.4'ünün birinci ya da ikinci derecedeki kadrolarda çalışmakta olmaları, bu kadrolardaki öğretmenlerin, 40 yaşındaki daha büyük olabilecekleri ve büyük bir çoğunluğunun (yüzde 93) üniversiteye geçme eğiliminde oldukları birlikte gözönüne alındığında, bu durumun, üniversitelerde kadro bekleyen öğretim üyeleri ya da görevlileri açısından birtakım sorunlar yaratabileceği sonucuna varılabilir. Bu nedenle, üniversitelerdeki öğretim üyeleri ya da görevlileri yönünden doğabilecek kadro sorunu, MEB'e bağlı yükseköğretim kurumlarının üniversiteye geçirilmelerinden önce çözümü kavuşturulmalıdır.

3. Öğretmenlerin, yüzde 75.5'inin en az dört yıllık yükseköğrenimli olması ve yüzde 26.4'ünün de halen bir üst öğrenime devam etmekte oluşu birlikte gözönüne alındığında, lisans tamamlama programlarına alınacak öğretmen sayısı yönünden önemli bir sorun çıkmayacağı; kapasite yetersizliği ve MEB'e bağlı sözkonusu yükseköğretim kurumlarındaki program çeşitliliği (35 çeşit dal) gözönüne alındığında ise, lisansüstü eğitime alınacak öğretmen yönünden önemli sorunların ortaya çıkabileceği sonucuna varılabilir. Bu nedenlerle üniversiteler, öğretmenlerin çalışmakta oldukları dallara ilişkin lisansüstü programlar geliştirme ve bu düzeydeki eğitim kapasitelerini artırma konularında gereken önlemleri şimdiden almaya başlamalıdır.

4. Öğretmenlerin yüzde 18'inin üniversiteye geçtikten sonra yetiştirme eğiliminde olmayışı, bu öğretmenlerin üniversitedeki görevlerini sürdürebilmeleri açısından çeşitli sorunlar yaratabilecektir. Bu nedenle, öğretmen yetiştiren MEB'e bağlı yükseköğretim kurumlarının üniversiteler kapsamına alınmalarına ilişkin yasal düzenlemelere gidildiğinde, yetiştirme eğiliminde olmayan öğretmenler sorununa da çözüm getirilmelidir.

5. Öğretmen, eğitimci ve MEB üst düzey görevlilerinin, öğretmen yetiştiren MEB'e bağlı yükseköğretim kurumlarının üniversiteler kapsamına alınması gerektiği görüşünde genellikle birleştikleri; ancak, üniversite kapsamına alınmanın biçimine ilişkin görüşler yönünden gruplar arasında kimi farklılıklar bulunduğu sonucuna varılabilir. Bu varlığa göre, biçime ilişkin görüşler de gözönüne alınarak, öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının üniversiteler kapsamına alınması gecikmeden gerçekleştirilmelidir.

6. MEB'e bağılı öğretmen yetiştiren yüksekokulların üniversiteler kapsamına alınmaları durumunda, öğretmen geçişlerine ilişkin öğretmen, eğitimbilimci ve MEB üstdüzey görevlisi görüşleri arasında anlamlı farklılık bulunduğu; öğretmenlerin «en az dört yıllık yükseköğrenimli», eğitimbilimcilerin «mastırlı ve doktoralı», MEB üstdüzey görevlilerinin ise «mastırlı» ve «en az dört yıllık yükseköğrenimli» öğretmenlerin üniversiteye geçişlerine olanak sağlanması gerektiği görüşünde oldukları sonucuna varılabilir.

7. Öğretmenlerin, öğretmen geçişlerine ilişkin görüşleri ve üniversiteye geçtikten sonra yetişme eğilimleri birlikte gözönüne alındığında, kimi çevrelerce öne sürülen aksine «bir gecede profesör olmak» istemedikleri; bunun yerine, yetişmeyi yeğledikleri anlaşılmaktadır.

Araştırmacılara Öneriler

Bu araştırmanın doğurduğu gereksinimlere dayanan ve öğretmen yetiştirme üzerinde araştırma yapacaklarca incelenmesinde yarar görülen bazı konular aşağıda kısaca belirtilmiştir.

1. Bu tür bir araştırma iki yıllık eğitim ve yüksek islam enstitülerinde görevli öğretmenler üzerinde; benzer bir araştırma ortaöğretim, temel eğitim ve okulöncesi öğretmenleri üzerinde de yapılabilir. Bu araştırmaların yapılmasıyla eldeki araştırmaya ilişkin bulgu, varğı ve önerilerin genellenebilirlik dereceleri daha da artırılabilir.

2. Öğretmenlerin üniversiteye geçirildikten sonra yetiştirilme biçimine ilişkin görüşler, irdelleyici bir yaklaşımla belirlenebilir. Belirleme sonuçları, bu konuda yapılacak düzenlemelerin yönlendirilmesine yeni ve anlamlı katkılar getirebilir.

3. Öğretmen yetiştiren yüksekokulların üniversiteler kapsamına alınmasıya çözülebilecek ve ortaya çıkabilecek sorunlar, «kuruluş, örgütlenme ve yönetim», «bina ve araç-gereç», «program» ve «öğrenci geçişi» ve hatta «personel geçişi» boyutlarında da incelenebilir. İnceleme sonuçları ışığında daha sağlıklı ve gerçekçi düzenlemelere gitme olanağı bulunabilir.